

Värviruumi unelmad ja ulmeilmad

Kristi Kongi on ühendanud teosed, kus kunstnikud juurdlevad maalikunsti aluse üle, loonud neist uue terviku ja lavastanud selle ruumilise narratiivina.

ELNARA TAIDRE

Näitus „Lase mul ükskord veel unistada“ Narva muuseumi kunstigaleriis kuni 10. I 2021.

Kuraator ja kujundaja Kristi Kongi, kunstnikud Merike Estna, Kristi Kongi, Kaarel Kurismaa, Holger Loodus ja Anna Škodenko, graafiline disainer Viktor Gurov.

Tundub, et Tallinna kunstnikele-kuraatoritele on näituse tegemine Narvas omamoodi väljakutse. Linn, mis asub poolel teel Tallinna ja Peterburi vahel, on toiminud mitmete kultuurimõjutuste ristumispunktis ning seal valitsevad Eesti keskusest kohati erinevad kunstitraditsioonid ja arusaamad. Sealsesse kultuuriruumi kavandatava näituse tegijate ees ei seisa just kõige lihtsam ülesanne: mida pakkuda Narva vaatajale, et teda kõnetada ja seejuures mitte teha allahindlust? Kuidas teha nii, et näitus ei mõjuks kunstidiskursuse toore ekspordi, Eesti-sisese koloniseerimisena, vaid jätaks nii osalejatele kui ka publikule suhestumise, dialoogi võimaluse?

Õnnestunud „kunstiekspordi“ näidetena võib esile tuua Tõnis Saadoja („Arhitektuurifoto väikese poisiga“, 2014) ja Laurentsiuse isikunäituse („Neli lillepilti ja üks portree“, 2015) Narva kunstiresidentuuri galeriis. Mõlemad kunstnikud eksponeerisid oma uuema loomingu paremikku, mis oli teostatud turvaliselt (venekeelse elanikkonna kurikuulsa konservatiivse, s.t realismilembese maitsega arvestades) realistlikus võtmes, kuid ühtlasi oli liigutud formaalsest realismist edasi, nii et avaneks uus maaliline kvaliteet ja kontseptuaalne potentsiaal.

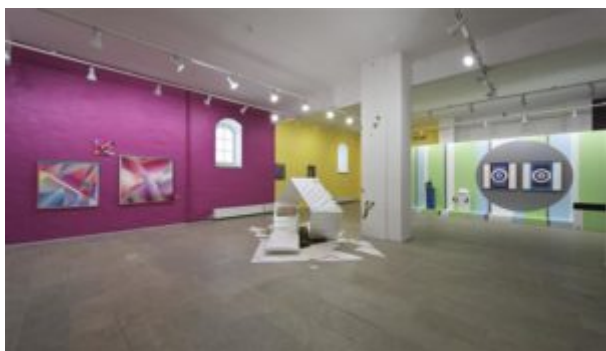
Uus efektne tervik. Ka näituse „Lase mul ükskord veel unistada“ keskpunktis on esmapilgul turvaline, pika traditsiooniga maalikunst, kuid siingi tulevad esile selle žanri praegune seis, kõrge tase ja uued võimalused. Sel näitusel leiab XX sajandi maaliajaloo viidete kõrval rahvusvahelise nüüdiskunsti suundumusi, mis võiksid tekitada Narva vastuvõtjas mitte ainult äratundmise, vaid ka avastamisrõõmu. Ajaloolistest seostest on märkimisväärne XX sajandi alguse avangardi, ka kuulsa vene avangardi suunitlus, nagu oma meediumi põhielementide juurde jõudmine, aga ka meediumi piiride ületamine ja ruumi laienemine. Kristi Kongi on näituse kuraatori ja kujundajana ühendanud teosed, kus kunstnikud juurdlevad maalikunsti aluse üle, loonud neist uue terviku ja lavastanud selle ruumilise narratiivina.

Sellises esitusviisis on omamoodi mediteerimist (maali)meediumi üle ja vaatajast saab isikupäraste kunstisüsteemide geneesi tunnistaja. Neis süsteemides toimub aga hüppeline areng: maalid kasvavad üle mõjusateks kolmemõõtmelisteks objektideks ja installatsioonideks. Kõik see moodustab sünergilise ruumi, mida seob näitusekujundus. Kristi Kongi on ennast näidanud võimeka kujundajana, muu hulgas näituse „Nähtamatu monumentaalmaal“ (2020, kuraator Reeli Kõiv, EKA galerii) rikkaliku materjali organiseerijana ja etenduse „Sinust saab tantsija!“ (2020, lavastaja Liis Vares, Sõltumatu Tantsu Lava) totaalset maalina toiminud lavakujunduse loojana. Nüüdki on ta osanud rakendada oma väljakujunenud käekirja konkreetse koha ja konteksti teenistusse. Galerii seinad on kaetud erksate jõuliste värvitoonidega. Kongi firmamärk, iseloomulik koloriit, on päris julge käik Narva muuseumi kunstigalerii valge saali puhul, kuid toimib ootamatult hästi: üksikteoseid saab seetõttu vaadelda suurema ruumiteose osana.

Lisaks kujundusele on sünergia taganud kindlasti ka igati õnnestud osalejate valik. Kuigi tegemist on piisavalt erinevate autoritega – pole soovitud jätta ühe koolkonna või kunstnike ringi esinemise muljet –, on nende loomingus põnevaid ja sugugi mitte iseenesestmõistetavaid kokkupuutepunkte. See tagab omavahelise mõnusa resonantsi. Kooskõlas, mida täiendavad vaimukad tähendusnihked, annab tooni Eesti neoavangardi klassik Kaarel Kurismaa. Näituseruumi kesksel kohal on eksponeeritud tema kineetilised objektid. Maalinäitusele

kohaselt pakuvad need efektset värvimängu, kuid keerulised mehhanismid reageerivad ka vaataja liikumisele. Fantaasiarikkad, justkui teisest reaalsusest pärit objektid ergutavad meeli, aidates välja tuua kuraatori lähteküsimusi. Kuidas me midagi tajume, näiteks maailma enda ümber ja oma unistusi? Kuidas seda edasi anda? Õnneks ei jää vastused näituseruumis kõlama liiga otsesõnaliselt või didaktiliselt. Iga kunstnik on näitusel loonud omaette maailma, oma mikrokosmose peegelduse ja – kui soovite – meie maailma allegooria.

Kontseptualism ja metafoor. Kurismaa hoolikalt konstrueeritud objektidega on ehk enim suguluses Holger Looduse teosed, kus tehnikal on samuti oluline osa (või on see võimalus sugestiivselt lavastatud). Installatsioon „Koeraga jalutamas“ (2015), kus koera kujutavat maalikompositsiooni ühendavad kontrollpuldiga juhtmed, on ühemõtteliselt selge vaid ekraani funktsioon: see näitab maali jälgiva kaamera pilti. Kui näituseküllastaja läheneb maalile, satub ka tema ekraanile, muutudes teose osaks. Aparatuuri teised funktsioonid jäävad pigem arusaamatuks, aga ongi ehk parem, sest nii säilib teose salapära ja teatud kummastus, mistõttu on koer midagi enam kui väike süütu loomake. Seda enam, et tal pole jalgu ja ta justkui hõljub õhus.

Kuraatori ja kujundaja Kristi Kongi firmamärk, iseloomulik koloriit, on päris julge kõik Narva muuseumi kunstigalerii valge saali puhul, kuid toimib ootamatult hästi.

Stanislav Stepaško

Holger Looduse teine teos on Thomas Alva Edisoni kinetoskoopi meenutav objekt, kahe vaatamisavaga kast. Selle sisse piilujale avaneb väike optiline ime, tardunud filmikaadrina mõjuv stseen, kus laborikittis naine uurib ümmargust objekti laual. Kas ta uurib Edisoni filmikaamera esimesi eksperimente, 1880. aastate proovifilme pealkirja all „Monkeyshine“, mille auks on nimetatud ka käesolev teos? Või on see ümmargune objekt ühtlasi viide Looduse optilist seadet ümbritsevatele maalidele, kus on esitatud Waterloo lahing püssikuulide perspektiivist? Neil minimalistlikel maalidel-diagrammidel tähistavad punktid-footonid inimesi tabanud kuule, ristikülilid-varjud aga kehasid, kus tabamus neelab endasse nii valguse kui ka inimhinge. Kontseptualismi parimas vaimus on Loodus võtnud mingi nähtuse luubi alla ja koost lahti mikrotasandil, koguni inimhinge peene materiani välja, ja esitanud elegantse valemina. Kuid lihtsa koodi taga on mõõtmatu taust: inimkonna ajalugu ja maailmapilt, surm kui meile tundmatu

protsess.

Samamoodi kutsub vaataja oma teoses osalema ka Anna Škodenko (installatsioon „Kahe teraga mõök – kahe otsaga kiik“, 2020). Vähemalt vihjab ta sellisele võimalusele: kahe omavahel ühendatud pingiga konstruktsioon on mõeldud justkui kahele inimesele pikutamiseks. See struktuur võiks mõjuda disaineri loodud esemena, kuid selle mulje rikuvad värvilised käejäljed, mis osutavad objekti kunstiteose staatusele ja mida kunstnik on jätnud nii pinkidele kui ka näitusesaali pindadele. Škodenko teos on inimestevahelise suhte metafoor: ruumis saab vaadata teineteisest mööda, aga ka teineteisele otsa, kuid kõige tähtsam on hoida tasakaalu. Installatsiooni venekeelne realkiri „Ты палку не перегибай! Она о двух концах бывает!“ viitabki pilli, sõna-sõnalt kahe otsaga kaika lõhkiajamise ohule. Olukorra potentsiaali kehastab miniatuurse metsaalaga väli pinkide vahel, oaas, mida saavad vaatevälja ühendanud inimesed koos nautida. Metsa väike mõõtkava rõhutab selle haprust ja paneb seda nägema omamaailmana, mille loovad oma unistustes nii kunstnikud kui ka näituseküllastajad.

Oma vanemate töödega, nagu „Postkaardi maal“ (2009) ja videoinstallatsioon „Emale“ (2010), räägib Škodenko ühe kunstiteose sünniloo. Ta otsustas teha niisuguse teose, mis meeldiks tema emale. Škodenko on neljale pleksiklaasi kihile maalinud tõenäoliselt Madalmaade renessansskunstiteost reprodutseeriva postkaardi järgi neitsi Maarja ja Jeesuslapse pildi ning dokumenteerinud selle valmimise etappe ja ema reaktsiooni sellele. Teos on avameelne ja julge, sest on ju kunstnikuna raske tunnistada, et su looming kipub jääma kaugeks just kõige lähedasematele. Vana maali kopeerimine eesmärgiga pakkuda emale arusaadavat kunsti on liigutav žest. Škodenko ema reaktsioon on sama liigutav: ta märkab mitmekihilise maali sügavust ja ahhetab vaimustatult, et

see justkui särab seestpoolt. Toanurk, kus maal paikneb, meenutab altarit. Sellega on justkui austust avaldatud tütre kingitusele ja ühtlasi taastatud kopeeritud usupildi funktsioon.

Mehhiko ja lõunamaised värvid. Religioosse kunsti temaatika jätkub Merike Estna töödes, kuhu on jälje jätnud tema viimaste aastate töö Mehhiko residentuuris. Traditsioonilise kultuuri müstitsismi ja selle atribuutide, etnograafilise või religioosse kaastekstiga objektide kaasamine ei mõju pelga eksotiseerimisena, vaid on kunstniku otsingute sisuline jätk, maalis loodud kujundisüsteemi edasiarendus teiste vahenditega. Estna töödes figureerivad maskid, keraamilised anumad ja vitraaž mõjuvad nii, nagu oleksid välja kasvanud tema voolavate vormidega, nüansirohke paletiga maalidest. Ruumis mõjuvad need elemendid meelitavalt ja intrigeerivalt. Rikkaliku faktuuriga põlenud küünlad ja vitraažikillud põrandal, raskepärane metallvõre akna ees (paksude seinte vahel asuv aknaava on leidlikult ära kasutatud) ja samasuguse võrega värav annavad aimu vihjetest välja kooruvast loost.

Mehhiko residentuuri mõju avaldub ka näituse kuraatori Kristi Kongi töödes. Lõunamaa värvides ja valguses on ta leidnud midagi, mida oli oma loomingus mõnes mõttes kogu aeg taga ajanud. Kujutades Mehhiko objekte, kohti ja olukordi abstraktsete erksavärviliste kompositsioonidena, on Kongi ühendanud emotsionaalsuse ja poeetilise analüütilise lähenemisega. Värviteooriale toetudes on ta loonud vaadeldu alusel omamoodi värvivalemi, kuid eelkõige on ta püüdnud edasi anda vahetut muljet, luua sugestiivse keskkonna, kus vaataja saaks sukelduda värvistihihiasse. Samal viisil on ta ühendanud ka oma kuraatoriprojektis maailma poeetilise tunnetuse alternatiivse tegelikkuse konstrueerimisega, nii et unelmad kasvavad üle ulmeilmadeks.